

Keskeisiä ajankohtaisia asioita ammatillisessa koulutuksessa

- 1. Väestönmurros**
- 2. Koulutuksen laatu**
- 3. Koulutustason nostaminen**
- 4. Työllisyyden edistäminen**
- 5. Hyvinvointi ja osallisuus**

Väestön väheneminen haastaa koulutuksen järjestämistä sekä saavutettavuutta myös toisella asteella

Syntyvyyden lasku, nuorten ikäluokkien pieneneminen ja väestön keskittyminen haastavat kuntien sivistyspalvelujen järjestämistä erilaisilla alueilla. Tähän kehitykseen ei ole nähtävissä nopeaa muutosta tulevina vuosina. Koululaisikäluokkien pieneneminen koskettaa kaikenlaisia kuntia ja muutos näkyy hetken kuluttua rajummin myös toisella asteella. Saman aikaisesti ilman merkittävää maahanmuuttoa myös työikäinen väestö tulee väheneään. Aikuisten koulutustarve kasvaa, mutta se ei kompensoi pieneneviä ikäluokkia. Maaseutumaisten kuntien ja seutukaupunkien lisäksi myös monissa keskustaupungeissa oppilasmäärät vähenevät rajusti. Pääkaupunkiseudulla ja joissakin suurimmissa kaupungeissa maahanmuutto kompensoi syntyvyyden laskua oppilasmäärissä, joka heijastuu hyvin vahvasti ammatilliseen koulutukseen, jossa joka kuudes on jo vieraskielinen.

Kuntataustaiset ammatillisen koulutuksen järjestäjät kattavat koko Suomen, ja kouluttavat koko oppivelvollisten ikäluokan pitäen huolta myös vailla perusasteen jälkeistä koulutusta olevista, uudelleen kouluttautujista sekä osaamistaan täydentävistä aikuisista. Väestönmurroksen myötä koulutuksen järjestäminen saavutettavasti vaikeutuu harvaan asutuilla alueilla, ja koulutusta on keskitettävä enemmän. Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä on tällä hetkellä 133, joista 50 suurinta kouluttaa yli 90 % opiskelijavolyymista. Olisi perusteltua tarkastella verkkoa kriittisesti siten, että resursseja voidaan kohdentaa opetukseen ja koulutukseen kaikkialla Suomessa.

Järjestäjäarakenteen kehittämisen lisäksi eri koulutusmuotojen ja asteiden yhteistyötä tulisi kehittää koulutuksen saatavuuden ja saavutettavuuden turvaamiseksi. Erityisesti toisen asteen osalta on tarpeen tehdä ammatillisen ja lukiokoulutuksen välillä tiiviimpää yhteistyötä tilojen ja henkilöstön osalta, mahdollistaen myös joustavasti ristiin koulutusmuotojen opintojen suorittamisen.

Laadukas ammatillinen koulutus varmistaa osaavan työvoiman

Ammatillisen koulutuksen laatu ja opetuksen määrä ovat puhuttaneet paljon julkisessa keskustelussa kuluneen vuoden aikana. Opiskelijat saavat pääosin laadukasta opetusta riittävästi, mutta on tärkeää pystyä takamaan se kaikkialla Suomessa. Erityisesti oppivelvollisten osalta on varmistettava,

että koulupäivät - ja viikot ovat täysiä ja opiskelijat saavat riittävästi laadukasta opetusta ja ohjausta.

Opiskelijoiden moninaisuus korostuu entistä vahvemmin ammatillisessa koulutuksessa. Hyvät opiskeluvalmiudet omaavien opiskelijoiden rinnalla tuen tarpeet ovat lisääntyneet, ja tarvitaan yhä enemmän yksilöllisiä tukitoimia osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Rahoituksen leikkaukset samaan aikaan tuen tarpeiden kasvaessa ovat haastaneet koulutuksen järjestämistä reformin jälkeen. Ammatillisen koulutuksen reformissa oli tärkeitä ja perustellut tavoitteet henkilökohtaistamisen lisäämisestä sekä osaamisperusteisuuden vahvistamisesta, mutta nyt tulisi kuitenkin selvittää tarkemmin reformin vaikutuksia opetusjärjestelyihin ja tätä kautta ammatillisen koulutuksen laatuun ja vaikuttavuuteen.

Esiin on noussut vaihtoehdoksi jakaa oppivelvollisten ja aikuisten osalta rahoitus erilleen. Syntyvyyden laskun, nuorten ikäluokkien pienenemisen ja väestön keskittymisen haastaessa myös ammatillisen koulutuksen järjestämisen keskeistä on, että ammatillisen koulutuksen toimintalainsäädäntö ja rahoitusjärjestelmä muodostavat kokonaisuuden, joka mahdollistaa tila-, laite- ja henkilöstöresurssien käytön joustavasti ja kustannustehokkaasti niin oppivelvollisten kuin aikuisten koulutukseen. Vain näin voidaan osaltaan turvata koulutuksen ja osaavan työvoiman saatavuus eri puolilla maata.

Koulutuksen järjestäjillä on jatkossa vahvat kannustimet kouluttaa entistä enemmän vailla perusasteen jälkeistä koulutusta sekä työvoiman ulkopuolella olevia ja kannustaa enemmän opiskelijoita jatko-opintoihin. Onnistumisen edellytyksenä on, että koulutuksen järjestäjillä on riittävät toiminnalliset ja taloudelliset resurssit vastata yksilöiden ja työelämän osaamistarpeisiin.

Koulutustasoa nostetaan ammatillisen koulutuksen avulla

Suomessa tulee nostaa osaamistason lisäksi myös koulutustasoa. Lähes puolella ammattikorkeakouluopinnot aloittavista on taustalla ammatillinen koulutus. Ammatillisen suorittaneet valmistuvat tilastojen mukaan ammattikorkeakouluopinnoista hieman lukiotaustaisia opiskelijoita nopeammin. Monissa ammatillisissa oppilaitoksissa voi suorittaa ammattikorkeakouluopintoja ns. väyläopintoina siirtyäkseen korkeakouluopintoihin. Väyläopintoihin tulisi kuitenkin luoda yhdenmukaiset ja selkeät rakenteet.

Korkeakoulutettujen määrää Suomessa voidaan lisätä vain ammatillisen koulutuksen kautta. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tuleekin vahvistaa ja kehittää yhdessä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa ammatillisen koulutuksen väylää opiskelijavalintoihin. Ammatillisessa koulutuksessa rahoitusjärjestelmä ohjaa jatkossa tähän entistä vahvemmin, mutta tarvitaan myös korkeakoulujen taloudellisia kannustimia.

Yhteiskunnan tulee luoda uskoa ja vahvistusta sille, että ammatillisesta voi ja kannattaa ponnistaa korkeakoulutukseen sekä tunnistaa väylän merkitys

yksilöille että yhteiskunnalle. Erityisesti tulee tehdä toimenpiteitä, joilla mahdollistetaan yhä useamman muunkielisen eteneminen ammatillisista opinnoista korkeakouluihin. Muussa tapauksessa Suomi yhteiskuntana menettää merkittävän osaamispotentiaalin jättäessään muunkieliset toisen asteen opiskelijat ulos jatko-opintoväylistä sekä vahvistaa segregatiokehitystä.

Ammatillisen koulutukseen rooli korostuu työllisyyden hoidossa ja elinkeinopolitiikassa

Ammatillisen koulutuksen merkitys on kasvanut, kun työllisyys-, elinkeino- ja kotoutumispalvelut siirtyivät kuntien vastuulle. Ammatillisilla tutkinnoilla varmistetaan ammattikasvatus ja -sivistys, joka mahdollistaa sujuvan siirtymän uuteen työhön ja minimoi työttömyyden keston ja vaikutukset. Yhteiskunnassa on paljon käyttämätöntä potentiaalia työmarkkinoilla, mikä korostuu työikäisten määrän vähentyessä. Vuonna 2023 ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oli lähes joka viides 20–29-vuotiaista. Julkisen talouden näkökulmasta keskeistä on, että nämä henkilöt saavat riittävän osaamisen työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille.

Työelämä, erityisesti kasvavat ja alueelle tulevat uudet yritykset tarvitsevat osaavaa työvoimaa. Noin 80 % ammatillisen tutkinnon suorittaneista jää koulutusalueelle, mikä vahvistaa alueiden osaajapoolia ja vetovoimaa. Ammatillisen avulla vahvistetaan elinvoimaa kouluttamalla laajasti eri alojen osaajia paikallisten yritysten ja työnantajien tarpeisiin ennakoivasti ja uudet teknologiat sekä osaamistarpeet huomioiden. Esimerkiksi digitalisaatio ja vihreä siirtymä luovat jo työelämässä oleville uudenlaisia osaamistarpeita, joihin ammatillisella koulutuksella voidaan vastata erityisesti tutkinnon osien avulla.

Nykyinen tutkintojärjestelmä on laaja, kattaen 160 tutkintoa. Perustutkintoja on tällä hetkellä 42, näistä tekniikan alan perustutkintoja on 16. Näiden osia tulisi voida toteuttaa tulevaisuudessa joustavammin yhdessä, jotta koulutusjärjestelmä pystyy vastaamaan teknisten toimialojen kehitykseen ja jotta voidaan parantaa koulutuksen saatavuutta ja saavutettavuutta maan eri osissa. Tarvitaan rohkeutta tarkastella tutkintorakennetta sekä tehdä tarvittavia muutoksia.

Oppisopimuskoulutus on erinomainen keino yrityksille saada osaajia omiin tarpeisiin ja opiskelijoille oppia ammatti työelämässä ja saada jopa vakituisen työpaikka. Nykyisellään on kuitenkin maksettava työehtosopimusten mukaista palkkaa, vaikka oppiminen olisi vasta alussa ja olisi tuottamatonta yritykselle. Tämä voi olla erityisesti pienille yrityksille riskialtista ja kallista. Tulee selvittää, miten oppisopimuskoulutuksesta aiheutuvia kuluja ja riskejä voitaisiin vähentää yrittäjille ja lisätä sen käyttöä työllisyysasteen vahvistamiseksi.

Ammatillinen koulutus luo osallisuutta ja vahvistaa hyvinvointia

Ammatillinen koulutus kantaa merkittävää yhteiskuntavastuuta kouluttaen koko ikäluokan oppivelvollisten osalta sekä vahvistaen koko työikäisen väestön osaamista, kouluttaen vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevat sekä alaa vaihtavat. Koulutuksen avulla myös ehkäistään syrjäytymistä, vahvistetaan elämänhallinnallisia taitoja sekä luodaan mahdollisuuksia vaikuttaa omaan tulevaisuuteen sekä ympäröivään yhteiskuntaan.

Oppivelvollisuuden laajentuminen on tehnyt näkyväksi, että koko ikäluokassa kaikilla ei ole 16-vuotiaana riittäviä opiskeluvalmiuksia väliaikaisesti ammatillisen perustutkinnon tai lukiokoulutuksen suorittamiseen. Nykyjärjestelmässä ei kyetä riittävällä tavalla huomioimaan opiskelijoita, joiden kohdalla tutkinnon suorittaminen ei ole ainakaan väliaikaisesti realistisesti mahdollista esimerkiksi psyykkisen toimintakyvyn tai muiden, usein monististen haasteiden vuoksi.

Niin sanotun koulupudokkuuden ehkäisy on noussut keskeiseksi yhteiskunnalliseksi haasteeksi, sillä eriarvoistumisen negatiivinen kehitys näkyy oppimisessa, harrastuneisuudessa, koulutuksessa ja työllistymisessä. TUVA-koulutus ja nykyiset rakenteet eivät riitä kaikille, paine kasvaa myös ammatillisissa erityisoppilaitoksissa, ja palvelujen saavutettavuus sekä yhteistyön toimivuus asettavat merkittäviä haasteita oppivelvollisuuslain tavoitteiden saavuttamiselle.

Areena-verkosto on huhtikuussa 2024 ehdottanut kuntouttavan opetuksen mallia, jossa yhdistettäisiin hyvinvointialueiden palveluita, työpajatoiminnan sisältöjä sekä ammatillista koulutusta. Kuntouttava opetus olisi matalan kynnyksen lisä kuntouttavan työtoiminnan ja erityisoppilaitosten tarjoamien palveluiden rinnalle. Asia tukisi myös hallitusohjelman kirjausta työpajatoiminnan tuomiseksi oppivelvollisuuden piiriin. Nykyiset rakenteet ovat hyviä, mutta eivät riittäviä tai toimivia kaikille opiskelijoille ja edellä mainittujen toimijoiden yhteistyötä ei rakenteista löydy.

AREENA-VERKOSTO

Puheenjohtaja

Riikka-Maria Yli-Suomu, Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymän johtaja-puh. 0503486544

riikka-maria.yli-suomu@keuda.fi

Ammatillisen koulutuksen Areena on Kuntaliiton ammatillisen koulutuksen-asiatuntijaverkosto ja se edustaa monialaisia kuntataustaisia ammatillisen koulutuksen järjestäjiä. Areenan tavoitteena on vahvistaa ammatillisen koulutuksen roolia osana kuntien toimintakokonaisuutta sekä yhteiskunnallista tehtävää.